

Svar på remissen Ett ökat inflytande för universitet och högskolor vid utseende av ledamöter i styrelse

(U2006/7825/UH)

Förslaget

Den politiska styrningen av högskolan skall minska. Till styrelserna skall inte ledamöter med mandat på partipolitiska grunder utses. Syftet med propositionen är att få riksdagens godkännande för strategin för avpolitisering och den lagändring som behövs.

Man konstaterar att högskolelagens 2 kap. 4 § andra stycke hindrar att rektor utses till ordförande i styrelsen. Lärosätena bör få ett avgörande inflytande över vilka personer som regeringen utser till ledamöter i styrelsen. ”Inom lärosätet finns bäst möjligheter att utifrån de lokala behoven” bedöma om ordföranden i styrelsen bör vara rektor eller en extern person. Därför föreslås högskolelagen ändras så att utrymme ges för regeringen att utse rektor till ordförande.

Man föreslår att uttrycket ”flertalet” i 2 kap. 4 § första stycket tredje meningen tas bort. Skälet är att det öppnar möjligheten för lärosätena att ha styrelser där majoriteten består av verksamma vid lärosätet. Genom att det i högskoleförordningen anges att lärarna får representeras av tre personer och studenterna med tre, måste regeringen i nuläget se till att de ledamöter regeringen väljer är i majoritet. Nu föreslås att detta krav på majoritet slopas.

Man överväger att ändra högskoleförordningen så att alla ledamöter, inklusive ordföranden, skall utses av regeringen på förslag från lärosätet. Rektor bör ansvara för att initiera nomineringsprocessen, som inkluderar ett samråd inom lärosätet och med externa intressenter. ”Ytterst ansvara rektor för att ett förslag om styrelsens sammansättning lämnas till regeringen. Det ska framgå hur förslaget är förankrat.”

Högskoleverkets synpunkter

Allmänt

Högskoleverket välkomnar regeringens avsikt att arbeta med frågan om lärosätenas ställning i syfte att öka deras autonomi. Enligt Högskoleverkets uppfattning bör ett sådant arbete grundas på en analys av begreppet autonomi och hur en sådan främjas.

I det förslag som nu framläggs förs inga principiella resonemang om hur de föreslagna förändringarna påverkar ansvarsförhållandet mellan styrelse och myndighetschef. Högskoleverket menar att analysen i detta avseende bör fördjupas i propositionen. Först därefter bör ställning tas till vilken typ av styrelse som är mest ändamålsenlig för att leda verksamheten.

Universitet och högskolor liknar inte andra statliga myndigheter. Inom högskolevärlden finns en lång tradition av kollegialt styre och ett stort mått av självständighet. Därför måste frågan om hur verksamheten styrs och leds behandlas omsorgsfullt. I detta sammanhang bör även frågan om associationsform tas upp.

Frågan om styrningen av universitet och högskolor bör således ses i ett vidare perspektiv. Ett förhållande som i hög grad inskränker lärosätenas autonomi är den ibland mycket detaljerade regleringen av högskolans interna organisation och styrningen genom regleringsbrevens återrapporteringskrav. Denna ibland mycket långtgående styrning som saknar ofta motsvarigheter i den övriga myndighetsfären.

Högskolestyrelserna

Det finns i princip tre grundmodeller för styrelserna i svenska myndigheter. Högskoleverket saknar i det föreliggande förslaget principiella resonemang kring vilket ansvar styrelsen avses få.

Högskolestyrelserna är idag styrelser med fullt ansvar. Rektor är myndighetschef och skall arbeta utifrån styrelsens riktlinjer. Att, som görs i förslaget, öppna möjligheten att rektor kan föreslå sig själv som ordförande i styrelsen skulle enligt Högskoleverkets mening skapa otydligheter i relationen mellan styrelse och rektor.

Den nuvarande ordningen med extern ordförande i högskolestyrelserna har gällt sedan år 1998. Av en utvärdering som Högskoleverket redovisade år 2000 (*"Att leda universitet och högskolor"*, Högskoleverkets rapportserie 2000:15R) framgår att en stor majoritet av såväl rektorer som styrelseordförande ansåg att den nya ordningen var ändamålsenlig och att samarbetet mellan ordförande och rektor i de flesta fall fungerade väl. I en senare uppföljning (*"Högskolans ledare. Om rektorsroller och rektorstillsättningar"* Högskoleverket 2004) redovisas helt andra önskemål om förändringar, bl.a. att lärosätenas styrelser själva ska få tillsätta och lönesätta rektorer.

Enligt en bred opinion vid universitet och högskolor ger nuvarande ordning flera fördelar. Främst framhålls att en extern ordförande ger rektor en friare roll i styrelsen och bidrar till att strategiska frågor får en större tyngd. Att rektor har ett externt "bollplank" lyfts också fram som en fördel. Därför kan en ändring av den nuvarande ordningen leda till förändringar av styrelsernas arbetsformer. Någon analys av om sådana förändringar är av godo har inte gjorts. Att ändra en väl fungerande ordning utan en närmare analys av sådana effekter av en sådan förändring är enligt Högskoleverkets mening mindre välbetänkt.

Det föreliggande förslaget innebär vidare att styrelsens ansvar kan komma att variera mellan lärosätena. Det är enligt Högskoleverkets uppfattning olyckligt. Verket menar att regeringen bör bestämma vilket ansvar universitetens och högskolornas styrelser bör ha

och att de grundläggande reglerna för ansvarsutövandet bör vara lika för alla lärosäten. Principen för proportionerna mellan externa och interna ledamöter bör också klargöras. Detta utesluter inte att regelverket kan utformas så att hänsyn tas till olika slag av lärosäten och de särskilda förhållanden som kan råda där.

Högskoleverket menar sammanfattningsvis att om styrelserna för universitet och högskolor även fortsättningsvis skall vara styrelser med fullt ansvar bör ordföranden utses av regeringen liksom en majoritet av ledamöterna. En sådan styrelse bör i konsekvensens namn även ha rätt att anställa rektor.

Nomineringsprocessen

Det remitterade förslaget innebär inte bara att rektor ska kunna vara ordförande i högskolestyrelsen, utan också att rektor ska ha ansvaret för en nomineringsprocess till styrelserna. Detta innebär att det blir möjligt för rektor att föreslå sig själv som ordförande i styrelsen. Utifrån kraven att anställda vid statliga myndigheter skall iaktta saklighet och opartiskhet är det enligt Högskoleverkets mening direkt olämpligt att rektor ansvarar för en nomineringsprocess som innebär att han eller hon själv föreslås som ordförande.

Rektor är även enligt förslaget den som ska föreslå vilka som skall sitta i styrelsen. En av styrelsens viktigare uppgifter är att granska hur rektor utför sitt uppdrag. En styrelse med rektor som sin egen uppdragsgivare och som har nominerats av rektor torde ha begränsat intresse av att utkräva ansvar av myndighetschefen.

Högskoleverket menar också att det är tveksamt att nomineringsprocessen ska vara offentlig. Det kan hända att nominerade kandidater av olika skäl inte anses lämpliga av regeringen, som då måste motivera sitt ställningstagande. Enligt verkets uppfattning kan dessutom flera praktiska svårigheter uppkomma vid en offentlig nomineringsprocess. Exempel på sådana svårigheter är att lärosätets relationer till personer som inte nomineras kan komma att påverkas negativt.

Detta ärende har avgjorts av universitetskanslern efter föredragning av kanslichefen Lennart Ståhle och utredaren Jean-Pierre Zune.

Sigbrit Franke

Lennart Ståhle

Jean-Pierre Zune